

УДК 378.147:373.3.

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-67-70

ПРИМА Дмитро Анатолійович –

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики початкової освіти

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-2102-9932>

e-mail: primad35@ukr.net

ГАЦ Георгій Опанасович –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-5287-9219>

e-mail: Gansgeorgiy@gmail.com

РОСЛАВЕЦЬ Руслана Миколаївна –

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

ORSID: <https://orcid.org/0000-0003-4564-4208>

e-mail: roslavecj@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано деякі аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання молодших школярів, презентовані у наукових студіях. Крізь призму інклюзивності актуалізовано необхідність змін системи вищої освіти щодо підготовки майбутніх учителів, зокрема початкової школи, до роботи в умовах інклюзивного навчання. Засвідчено зростання науково-дослідницького інтересу до створення інклюзивного середовища в освітніх закладах як такого, що забезпечує всім суб'єктам освітнього процесу можливість для ефективного саморозвитку. Зосереджено увагу на професійній спрямованості підготовки майбутніх учителів початкової школи. Проаналізовано дефініції готовності учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти як інформаційної обізнаності, знання педагогічних технологій, оволодіння основами психології та корекційної педагогіки, як ціннісної орієнтації особистості, мотивації, педагогічного оптимізму, толерантності, дидактичних знань та методичних умінь, як результат педагогічної підготовки, як важливу умову й чинник забезпечення ефективності освітнього процесу в умовах інклюзії. Професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання молодших школярів визначено як цілеспрямований процес спеціально організованого навчання здобувачів у закладі вищої освіти, спрямованого на усвідомлення ними важливості та необхідності створення безбар'єрного освітнього середовища у майбутній професії, адаптованого до потреб кожної дитини, формування знань, умінь і навичок індивідуалізації та диференціації у навчанні і вихованні дітей з особливими освітніми потребами, забезпечуючи для всіх суб'єктів освітнього простору можливість ефективного саморозвитку.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивне навчання, інклюзивна освіта, майбутній учитель початкової школи, молодший школяр, підготовка, робота в умовах інклюзивного навчання.

PRIMA Dmytro Anatoliyovych –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Theory and Methodology of Primary Education

at Lesya Ukrainka Volyn National University

ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-2102-9932>

e-mail: primad35@ukr.net

GAC Georgy Opanasovich –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Special and Inclusive Education

at Lesya Ukrainka Volyn National University

ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-5287-9219>

e-mail: Gansgeorgiy@gmail.com

ROSLAVETS Ruslana Mykolaivna –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Primary Education

at Lesya Ukrainka Volyn National University

ORSID: <https://orcid.org/0000-0003-4564-4208>

e-mail: roslavecj@gmail.com

TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO WORK IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS: THEORETICAL ASPECTS

The article analyzes some aspects of training future primary school teachers to work in the conditions of inclusive education of younger schoolchildren, presented in scientific studios. Through the prism of inclusiveness, the need for changes in the higher education system regarding the training of future teachers, in particular primary school teachers, to work in conditions of inclusive education has been

actualized. The growth of research interest in the creation of an inclusive environment in educational institutions as such, which provides all subjects of the educational process with opportunities for effective self-development, is evidenced. Attention is focused on the professional orientation of the training of future primary school teachers. Definitions of the readiness of elementary school teachers to work in the conditions of inclusive education as information awareness, knowledge of pedagogical technologies, mastery of the basics of psychology and correctional pedagogy, as a value orientation of the individual, motivation, pedagogical optimism, tolerance, didactic knowledge and methodical skills, as a result of pedagogical training, were analyzed. as an important condition and factor for ensuring the effectiveness of the educational process in conditions of inclusion. The professional training of future primary school teachers to work in the conditions of inclusive education of younger schoolchildren is defined as a purposeful process of specially organized training of applicants in a higher education institution, aimed at making them aware of the importance and necessity of creating a barrier-free educational environment in the future profession, adapted to the needs of each child. formation of knowledge, abilities and skills of individualization and differentiation in education and upbringing of children with special educational needs, providing all subjects of the educational space with opportunities for effective self-development.

Key words: inclusion, inclusive education, inclusive education, future primary school teacher, junior high school student, preparation, work in conditions of inclusive education.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У площині пріоритетних концептуальних засад суспільного облаштування, зазначених у Декларації ООН про соціальний розвиток, виняткового значення набуває здатність сучасного суспільства розвиватися на основі толерантності, терпимості, засудження дискримінації, поваги до людського розмаїття, рівності можливостей, солідарності та безпеки, що актуалізує впровадження інклюзивного підходу до навчання і виховання дітей з особливими потребами. При цьому, за слушним зауваженням учених (П. Таланчук, К. Кольченко, Г. Нікуліна), особливо цінним є «втілення у практику ідеї створення інклюзивного освітнього простору кожного навчального закладу та введення інклюзивної освіти» [4]. Конструктивно вважаємо позицію Т. Кузьменко, згідно з якою саме інклюзивний освітній простір у закладі вищої освіти є фундаментом гармонійно розвитку майбутніх фахівців та їхньої емоційної стабільності, якісної підготовки до успішної професійної самореалізації в суспільстві [3, с. 30].

У площині порушеної проблеми відзначаємо чіткі цільові орієнтири Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти на 2020–2030 роки, розробленої Міністерством освіти і науки, та плану заходів щодо її реалізації через вирішення таких завдань: виявити та якісно оцінити особливі освітні потреби у здобувачів освіти, створити умови для навчання у районах або об'єднаних громадах кожній особі відповідно до її особливих освітніх потреб; підвищити рівень підготовленості педагогічних працівників для задоволення потреб кожного здобувача освіти; вдосконалити механізми фінансування освіти осіб із особливими освітніми потребами; забезпечити в закладах освіти умови для здобуття якісної освіти особами з особливими освітніми потребами [4]. Відтак, розгляд освіти крізь призму інклюзивності підтверджує необхідність змін системи вищої освіти щодо підготовки майбутніх учителів, зокрема початкової школи, до роботи в умовах інклюзивного навчання.

Аналіз актуальних досліджень (Л. Коваль, В. Козуля, А. Колупаєва, І. Малишевська, П. Таланчук та ін.) засвідчує зростання науково-дослідницького інтересу до створення інклюзивного середовища в освітніх закладах як такого, що забезпечує всім суб'єктам освітнього процесу можливості для ефективного саморозвитку через адаптацію освітнього простору до потреб кожного його учасника, через реформування цього процесу,

методичну гнучкість і варіативність, сприятливий психологічний клімат в навчальному колективі і закладі, обладнання приміщень для потреб всіх учасників, що забезпечує їх повну участь в процесі навчання [6].

Слід відзначити, що у сучасних вітчизняних науково-педагогічних дослідженнях феномен «інклюзія» розглядається, передусім, у контексті підготовки майбутніх учителів початкової школи (М. Бевзюк, О. Плужник, З. Шевців, В. Шищенко та ін.).

У наукових студіях В. Бондаря, Л. Гречко, А. Колупаєвої, М. Сатвєєвої, С. Миронової, Н. Назарової, В. Синьова, Л. Шипіциної та ін. аналізується розробленість проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивної освіти.

Мета статті: проаналізувати деякі аспекти підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім звертаємо увагу на те, що проблематика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи досліджується науковцями у різних контекстах. При цьому З. Курлянд та Р. Хмелюк наголошують на тому, що підготовка майбутнього вчителя початкової школи повинна мати професійну спрямованість, а кожен навчальний предмет має орієнтувати студента на майбутню професійну діяльність, готувати його до виконання професійних функцій, до оволодіння необхідними знаннями, уміннями та навичками [5, с. 90].

Суттєвими для нас є дослідження, де студіюються питання готовності учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти, подаються авторські дефініції порушеної проблеми. Так, С. Альохіна готовність педагога до роботи в інклюзивній освіті визначає як інформаційну обізнаність, знання педагогічних технологій, оволодіння основами психології та корекційної педагогіки [1]. Готовність учителів початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти, за І. Оралконовою, характеризується як ціннісна орієнтація особистості, мотивацію, педагогічний оптимізм, толерантність, дидактичні знання та методичні уміння.

Науково вартісним нам видається те, що сучасні дослідники, розглядаючи готовність майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти як результат

педагогічної підготовки, визначають її також як важливу умову й чинник забезпечення ефективності процесу навчання в умовах інклюзії.

Саме в такому контексті А. Колупаєва концентрує увагу на тому, що професійна підготовка вчителів має сформувати готовність фахівців до реалізації завдань інклюзивної освіти. Ми підтримуємо думку вченої, що набутий учителями досвід роботи з учнями з особливими потребами в закладі загальної середньої освіти засвідчує необхідність організації спеціальної педагогічної підготовки, метою якої, передусім, стає формування у фахівців педагогічної освіти оптимістичної оцінки та усвідомлення потенційних можливостей розвитку учнів із особливими освітніми потребами [2, с. 86].

За твердженням С. Чупахіної, сучасні підходи до навчання дітей з особливими потребами (ОПП) дозволяють розглядати спеціальну підготовку майбутнього педагога як невід'ємну складову освітнього простору. При цьому важливою умовою такої підготовки стає комплекс спеціальних психолого-педагогічних, анатомо-фізіологічних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, стратегій і тактики поведінки, стереотипів й настанов, які дозволяють запроваджувати й використовувати ефективні педагогічні технології навчання й виховання різних категорій дітей з особливими потребами [8, с. 100]. Ми солідарні з думкою вченої, що базисом професійно-теоретичної підготовки вчителя є знання загальної та спеціальної педагогіки і психології [8, с. 101–102].

До переліку обов'язкових освітніх компонентів циклу професійної підготовки, за твердженням учених, варто включати «дисципліни, спрямовані на фахову підготовку майбутніх учителів, зокрема початкової школи, до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти, оскільки саме вони забезпечують здатність адаптації випускників працювати в різних умовах, розв'язувати складні спеціалізовані задачі, такі, як соціалізація і фізична реабілітація дітей з особливими освітніми потребами, уможливають опанування додаткових компетентностей на межі педагогіки, фізичної культури, психології, медицини, що робить їх висококваліфікованими фахівцями та підвищує конкурентоспроможність на ринку праці» [7, с. 164].

У ракурсі викладеного, солідаризуючись із думкою вчених (А. Колупаєва, С. Ткаченко, С. Чупахіна та ін.), вважаємо, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання молодших школярів потребує, передусім, формування в них готовності до роботи в індивідуалізованій системі, яка трансформує параметри освітнього середовища, змінює комплекс потенційних можливостей учнів навчатись за індивідуальним навчальним планом, забезпечуючи при цьому надання повноцінної медично-лікувальної, психолого-педагогічної та соціальної підтримки всіх суб'єктів освітнього процесу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок напрямку. Отже, проведений аналіз наукових джерел засвідчив різноконтекстність дефініціювання проблеми про-

фесійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у площині роботи в умовах інклюзивного навчання молодших школярів. Професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи до роботи в умовах інклюзивного навчання молодших школярів визначаємо як цілеспрямований процес спеціально організованого навчання здобувачів у закладі вищої освіти, спрямованого на усвідомлення ними важливості та необхідності створення безбар'єрного освітнього середовища у майбутній професії, адаптованого до потреб кожної дитини, формування знань, умінь і навичок індивідуалізації та диференціації у навчанні і вихованні дітей з особливими освітніми потребами, забезпечуючи для всіх суб'єктів освітнього простору можливості ефективного саморозвитку. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з опрацюванням техно-логічного інструментарію готовності майбутнього вчителя початкової школи до діяльності в інклюзивному освітньому середовищі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна С. Інклюзивна освіта в Україні: здобутки, проблеми та перспективи: резюме аналітичного звіту за результатами комплексного дослідження. Київ, 2011. 36 с. URL: <http://www.twirpx.com/file/974948>
2. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ : Самміт-книга. 2009. 272 с.
3. Кузьменко Т.М. Створення інклюзивного освітнього простору закладу вищої освіти як основа емоційної стабільності особистості студента. Практична психологія в інклюзивному середовищі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (21 грудня 2019 р.). Переяслав-Хмельницький, 2019. С. 30–34.
4. МОН розробило стратегічні напрями розвитку інклюзивної освіти до 2030 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-strategichni-napryami-rozvitku-inklyuzivnoyi-osviti-do-2030-roku>
5. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк та ін.; за ред. З.Н. Курлянд. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2007. 495 с.
6. Таланчук П.М., Кольченко К.О., Нікуліна Г.Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі: навчально-методичний посібник. Київ: Соціформ. 2004.
7. Ткаченко С. В., Ткаченко С. С. Фахова підготовка вчителів фізичної культури до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. Підготовка фахівців у системі професійної освіти. Вісник № 11 (167). Серія: Педагогічні науки. 2020. С. 161-165.
8. Чупахіна С. Психолого-педагогічний супровід дитини з ООП: співпраця із сім'єю. Освітній простір України. Науковий журнал ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ. 2015. Вип. 6. С. 100-104.

REFERENCES

1. Alohina, S. (2011). *Inklyuzivna osvita v Ukraini: zdobutky, problemy ta perspektyvy: reziume analitychnoho zvituu za rezultatamy kompleksnoho doslidzhennia* [Inclusive education in Ukraine: Achievements, Problems and Prospects: A Summary of the Analytical Report on the Results of a Comprehensive Study]. Kyiv [in Ukrainian]
2. Kolupaieva, A. A. (2009). *Inklyuzivna osvita: realii ta perspektyvy: monohrafiia* [Inclusive education: realities and prospects: monograph]. Kyiv : Sammit-knyha. 272 s. [in Ukrainian]

3. Kuzmenko, T.M. (2019). Stvorennia inkluzyvnogo osvithnoho prostoru zakladu vyshchoi osvity yak osnova emotsiinoi stabilnosti osobystosti studenta [Creating an inclusive educational space of a higher education institution as a basis for the emotional stability of a student's personality]. *Pereiaslav-Khmelnyskyi* [in Ukrainian]

4. MON rozrobylo stratehichni napriamy rozvytku inkluzyvnoi osvity do 2030 roku [elektronnyi resurs]. [in Ukrainian]

5. Kurliand, Z.N. (2007). Pedahohika vyshchoi shkoly [The Pedagogy of Higher School]. *Znannia* [in Ukrainian]

6. Talanchuk, P.M., Kolchenko, K.O. & Nikulina, H.F. (2004). Suprovid navchannia studentiv z osoblyvymy potrebamy v intehrovanomu osvithnomu seredovyshchi [Supporting the education of students with special needs in an integrated educational environment]. *Kyiv* [in Ukrainian]

7. Tkachenko, S. V., Tkachenko, S. S. (2020). Fakhova pidhotovka vchyteliv fizychnoi kultury do profesiinoi diialnosti v umovakh inkluzyvnoi osvity. [Professional training of physical education teachers for professional activity in the conditions of inclusive education] [in Ukrainian]

8. Chupakhina, S. (2015). Psykholoho-pedahohichniy suprovid dytyny z OOP: spivpratsia iz sim'ieiu. [Psychological and Pedagogical Support of a Child with SEN: Cooperation with the Family. Educational Space of Ukraine]. *Educational Space of Ukraine. Scientific journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 6, 100–104 [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПРИМА Дмитро Анатолійович – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

ГАЦ Георгій Опанасович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців до діяльності в інклюзивному середовищі.

РОСЛАВЕЦЬ Руслана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

PRIMA Dmytro Anatoliyovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Theory and Methodology of Primary Education at Lesya Ukrainka Volyn National University.

Scientific interests: professional training of the future primary school teacher.

GAC Georgy Opanasovich – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Special and Inclusive Education at Lesya Ukrainka Volyn National University.

Scientific interests: professional training of future specialists for activities in an inclusive environment.

ROSLAVETS Ruslana Mykolaivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methodology of Primary Education at Lesya Ukrainka Volyn National University.

Scientific interests: professional training of the future primary school teacher.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2024 р.

УДК 378.046.4

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-216-70-76

РЯБОВОЛ Лілія Тарасівна –

доктор педагогічних наук, професор,

Воєнної Академії імені Євгенія Березняка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3558-2103>

e-mail: lryabovol8@gmail.com

СИСТЕМА ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

У статті реалізовано системний підхід до дослідження іншомовної підготовки у Збройних Силах України. Репрезентовано широке розуміння системи цієї підготовки як сукупності таких взаємопов'язаних компонентів: нормативні засади її здійснення, суб'єкти, мета, зміст, організація, результати. Виокремлено дві групи відповідних нормативних актів: загальні та спеціальні. Спеціальні також розділено у підгрупи: такі, що стосуються організації військової освіти, у т. ч. іншомовної підготовки; ті, що мають безпосереднє відношення до іншомовної освіти. Визначено, що особливу роль серед суб'єктів відіграють викладачі іноземної мови та особовий склад як здобувачі мовної освіти. Константовано, що мета іншомовної підготовки співпадає з пріоритетним напрямом розвитку військової освіти щодо забезпечення досягнення знань іноземної мови особовим складом ЗСУ на рівні, не нижче СМР 2 (функціональний) за мовним стандартом НАТО STANAG 6001. Встановлено, що зміст іншомовної підготовки визначається стандартами, насамперед зазначеним мовним стандартом НАТО. Організаційний компонент системи іншомовної підготовки репрезентовано як сукупність форм, методів, прийомів та засобів навчання, викладання та оцінювання, тобто як конкретну методичну систему, що є вузьким розумінням системи іншомовної підготовки. Встановлено, що основним видом навчальних занять з іншомовної підготовки є практичні заняття в спеціалізованих аудиторіях, лінгфонних кабінетах, обладнаних необхідними технічними засобами навчання. Визначено, що ефективною методикою навчання іноземних мов військовослужбовців є комунікативна методика, в основі якої моделювання ситуацій професійного спілкування. Перспективними є подальші дослідження професійної іншомовної компетентності як результату функціонування системи іншомовної підготовки у ЗСУ.

Ключові слова: військова освіта, вищий військовий навчальний заклад, професійна іншомовна компетентність, військовослужбовці, мовно-комунікативна компетентність, рівні мовленнєвої компетентності, види мовленнєвої діяльності, інноваційні технології навчання.